

İçtihat Metni

Y.F. / TÜRKİYE DAVASI

(24209/94)

Strasbourg

22 Temmuz 2003

USULİ İŞLEMLER

1. Davanın nedeni, Türk vatandaşı olan Y.F'nin ("başvuran"), 13 Mayıs 1994 tarihinde, İnsan Haklarını ve Temel Hakları Korumaya Dair Sözleşme'nin ("Sözleşme") eski 25. maddesi uyarınca, Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na ("Komisyon") yaptığı başvurudur (başvuru no. 24209/94).
2. Yasal yardım alan başvuran, Diyarbakır'da görev yapan Sezgin Tanrıku tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti (Hükümet), Mahkeme huzurundaki dava için Ajan tayin etmemiştir. Davaya bakmak için oluşturulan Dairenin Başkanı, başvuranın isminin açıklanmaması talebini kabul etmiştir. (İç Tüzüğün 47. maddesinin 3. paragrafı).
3. Başvuran, eşinin zorla jinekolojik muayeneden geçirilmesinin özel hayatın korunması hakkındaki Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edilmesine neden olduğunu iddia etmiştir.
4. Başvuru, 11 No'lu Protokolün yürürlüğe girdiği 1 Kasım 1998 tarihinde Mahkeme'ye gönderilmiştir. (11 no'lu Protokol'ün 5. maddesinin 2. paragrafı).
5. Başvuru, Mahkeme'nin Dördüncü Kısımına havale edilmiştir (İçtüzük m. 52/1). Bu Kısım içinde davayı inceleyecek olan Daire, (Sözleşme m.27/1), İçtüzüğün 26/1 hükmü uyarınca oluşturulmuştur. Türkiye adına seçilen Yargıç Sn. R. Türmen, davaya bakacak olan heyetten çekilmiştir (madde 28). Yerine ad hoc yargıç olarak Sn. Feyyaz Gölcüklü atanmıştır (Sözleşme m.27/2 ve İçtüzük m.29/1).
6. 29 Şubat 2000 tarihli bir kararla Mahkeme, başvuru ile ilgili olarak kısmi kabuledilebilirlik kararı vermiştir.
7. Başvuran ve Hükümet esaslar hakkında görüşlerini sunmuşlardır. (İç Tüzük m. 59/1). Daire tarafların görüşlerini aldıktan sonra, esaslar hakkında duruşma yapılmasının gerekli olmadığına karar vermiştir. (İç Tüzük m. 59/2).
8. 1 Kasım 2001 tarihinde Mahkeme Bölümlerin oluşumunu değiştirmiştir (İç Tüzük m. 25/1). Bu dava yeni oluşturulan Dördüncü Bölüme havale edilmiştir.

DAVA İLE İLGİLİ OLAYLAR

I- Davaya Temel Teşkil Eden Olaylar

9. Başvuran 1951 doğumlu olup Bingöl'de yaşamaktadır.

10. 15 Ekim 1993 tarihinde başvuran ve iki gün sonra da eşi N.F. Bingöl'de yasadışı terör örgütü PKK'ya yardım ve yataklık ettikleri gerekçesiyle gözaltına alınmışlardır.

11. Başvuranın eşi dört gün süre ile gözleri bağlı şekilde gözaltında tutulmuştur. İddiaya göre, polis memurları başvuranın eşini coplamışlar, sözle hakaret etmişler ve tecavüz etmekle tehdit etmişlerdir.

12. 20 Ekim 1993 tarihinde gözaltına alınmasının ardından başvuranın eşini muayene eden bir doktor vücudunda herhangi bir darp izi bulunmadığını rapor etmiştir. Aynı gün tekrar muayene edilmek için jinekoloğa götürülmüştür. Polis, gözaltındayken vajinal veya anal ilişkinin tespit edilip rapora dahil edilmesi talebinde bulunmuştur. Tüm itirazlarına rağmen, jinekolojik muayene yapılmıştır. Başvuranın eşi perdenin arkasında muayene edilirken polis memurları dışarda beklemişlerdir. Doktor başvuranın eşinin muayeneden önce cinsel bir ilişki yaşamadığını raporunda belirtmiştir.

13. Aynı gün, başvuranın eşi götürüldüğü Bingöl Savcılığı'nda zorla jinekolojik muayene yapılmasından şikayetçi olmuştur. Savcı sözkonusu şikayeti kayıtlara geçirmemiş ve salıverilmesini istemiştir.

14. 28 Ekim 1993 tarihinde Diyarbakır DGM Savcısı başvuran ve eşi aleyhinde PKK'ya yardım ve yataklık ettikleri gerekçesiyle iddianame hazırlamıştır.

15. 23 Mart 1994 tarihinde Diyarbakır DGM başvuranı ve eşini yeterli kanıt olmadığı için beraat ettirmiştir.

16. 9 Şubat 1995 tarihinde başvuran ve eşi Bingöl Savcılığı'nda gözaltında iken kötü muameleye maruz kaldıkları iddiasıyla şikayette bulunmuşlardır. Ayrıca, başvuranın eşinin kendi onayı olmaksızın yapılan jinekolojik muayeneden şikayetçi olmuşlardır.

17. Polis memurları Bingöl Savcılığı'nda verdikleri ifadelerde iddiaları reddetmişlerdir. Gözaltındayken cinsel bir saldırı yaşadığının tespit edilebilmesi için muayene edilmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Dahası, muayenenin ilgilinin onayı alındıktan sonra yapıldığını ileri sürmüşlerdir.

18. Bingöl Savcısı kanıt olmadığı gerekçesiyle polis memurları hakkında men-i muhakeme kararı vermiştir. Başvuran ve eşi temyiz başvurusunda bulunmuşlardır.

19. 29 Kasım 1995 tarihinde Muş Ağır Ceza Mahkemesi soruşturma dosyasındaki kanıtların yetersiz olduğu gerekçesiyle sözkonusu kararı bozmuştur.

20. Bingöl Savcısı 19 Aralık 1995 tarihli iddianamesinde, başvuranın eşinin zorla muayene edilmesinin özel hayata saygı ilkesini ihlal ettiğini ileri sürerek üç polis memurunu suçlamıştır.

21. 16 Mayıs 1996 tarihinde Bingöl Ağır Ceza Mahkemesi, şikayetçilerin iddiaları destekleyecek kanıt sunmadıkları gerekçesiyle polis memurlarını beraat ettirmiştir. Mahkeme polis memurlarının niyetinin başvuranın eşini aşağılamak olmadığı ve sadece tecavüzle suçlanma tehlikesine karşı kendilerini korumak istedikleri sonucuna varmıştır. Başvuran ve

eşi temyiz başvurusunda bulunmuştur.

22. 7 Mayıs 1997 tarihinde Yargıtay, Bingöl Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararını onamıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMASI

23. Vücut bütünlüğü hakkı Anayasa ile koruma altına alınmıştır. 17. maddenin 2. paragrafı aşağıda sunulmuştur:

' Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz'.

24. CMUK'un 66. maddesi bu kurala bir istisna getirmiştir:

'(.....)

Hazırlık soruşturması esnasında savcının talimatı üzerine tıbbi inceleme yapılabilir'.

25. Tutuklama, gözaltı ve şüphelilerin sorgulanması hakkındaki 1 Ekim 1998 tarihli tüzüğün 8. maddesini değiştiren 13 Ağustos 1999 tarihli tüzüğün 1. maddesi gereğince yakalanan kimselerin gözaltına alınmadan önce üstleri aranır. Bayanların üstü ise bayan polis memuru ya da bu işle görevlendirilen bir kadın tarafından aranır.

26. 6058, 6065, 6068, 6070 ve 6090 sayılı genelgeleri iptal eden Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan 20 Eylül 2000 tarihli 2000/93 sayılı genelge gereğince tıbbi personel görevini yerine getirirken temel insan haklarına ve özgürlüklerine ve ayrıca gizlilik prensibine saygı gösterecektir. Doktor hastayı kendisi muayene etmeli ve raporunda başkasının ifadesine dayanmamalıdır.

Muayeneler uygun şartlarda ve güvenlik güçlerinin iştirakinin ve görmesinin mümkün olmadığı ortamlarda gerçekleştirilmelidir. Tıbbi inceleme sadece tıbbi personelin girmesine izin verilen binalarda yapılır ve ilgili kişiye gerekli bilgi verildikten sonra muayene yapılır.

HUKUK

I. SÖZLEŞMENİN 8. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

27. Başvuran, eşinin zorla jinekolojik muayeneye tabi tutulmasının aşağıda verilen 8. maddenin ihlalini oluşturduğunu iddia etmiştir:

" 1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla sözkonusu olabilir" .

28. Hükümet, bu iddiayı reddetmiştir.

A. Başvuranın Eşinin 8. madde İle Korunan Haklarına Müdahale Edildiği İddiası

1. Başvuran

29. Başvuran, eşinin rızası alınmadan jinekolojik muayene yapıldığını ve bunun Sözleşmenin 8. maddesinin anlamı dahilinde özel hayatın korunması hakkına müdahale teşkil ettiğini iddia etmiştir.

2. Hükümet

30 . Hükümet, jinekolojik muayenenin başvuran ve eşinin rızası alındıktan sonra yapıldığını iddia etmiştir. Başvuranın eşine muayeneden önce gerekli bilginin verildiğini ve muayeneyi reddetme özgürlüğünün olduğunu savunmuştur. Hükümete göre, başvuranın eşi muayeneyi reddetmediği için ve onayı alınmadan muayene yapılamayacağı düşünüldüğünde, sözkonusu onayın alındığı sonucuna varılmıştır.

3. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

31. Mahkeme, Hükümetin davanın hiçbir aşamasında başvuranın eşi adına şikayette bulunmasını tartışmadığına dikkat çekmiştir. Mağdurun yakın bir akrabası olarak eşinin, özellikle bu davanın özel şartlarında eşinin içinde bulunduğu hassas durum gözönüne alındığında, Sözleşme maddelerinin ihlali hakkında başvuru yapmaya hakkı olduğunu belirtmiştir. (bkz. İlhan/Türkiye Kararı, no 22277/93, prg. 55, AIHM 2000- VII). Mahkeme, bu dava ile ilgili olarak, başvuranın eşinin 8. madde ile korunan haklarına yapılan müdahaleyi inceleyecektir.

32. Sözkonusu davada başvuranın eşinin gözaltına alındıktan sonra, jinekolojik muayene yapıldığı taraflar arasında tartışma konusu değildir. Ancak, muayenenin onay alındıktan sonra yapılması hakkında, Mahkemeye, çelişkili ifadeler sunulmuştur.

33. Mahkeme, 8. maddenin sözkonusu şikayetlerle ilgili olduğunu ve bir kimsenin fiziksel ve psikolojik bütünlüğü konusunu da kapsayan "özel hayat" kavramını içerdiğini gözlemlemiştir. (26 Mart 1985 tarihli X ve Y/Hollanda Kararı, Dizi A, no 91, s.11, prg. 22). Bu bağlamda bir kimsenin vücudu özel hayatın en önemli unsurudur. Bu nedenle zorunlu bir tıbbi muayene bu hakka yapılan bir müdahaledir. (X/Avusturya Kararı, no 8278/78, 13 Aralık 1979 tarihli Komisyon Kararı, Karar ve Raporlar 18, s. 155, Acmann ve Diğerleri/Belçika Kararı, no. 10435/83, 10 Aralık 1984 tarihli Komisyon Kararı, (DR) 40, s.254).

34. Mahkeme, başvuranın eşine zorla jinekolojik muayene yapıldığı konusunda yetkililere şikayette bulunduğunu belirtmiştir (bkz. prg. 16). Hükümet, zorla böyle bir muayene yapılmasının mümkün olmadığını ve başvuranın eşinin bunu reddetme olanağına sahip olduğunu savunmuştur. Ancak Mahkeme, gözaltı esnasında tam yetkisini kullanan Hükümet yetkilileri karşısında hassas bir konumda bulunan kişinin, muayeneye karşı koymasının beklenmemesi gerektiği görüşündedir. (bkz., 27 Ağustos 1992 tarihli Tomasi/Fransa Kararı, Dizi A, no 241-A, s. 40-41, prg. 113-115).

35. Bu nedenle özel hayata saygı gösterilmediği için hükümet yetkililerinin müdahalesi sözkonusudur.

36. Böyle bir müdahale, kanunlarda öngörülmediği ve sözkonusu maddenin 2. paragrafında

belirtilen meşru amaçlardan birine denk olmadığı ve demokratik bir toplumda gerekli olmadığı tespit edildiği taktirde 8. maddenin ihlaline yolaçacaktır. (bkz. 40679/98 no'lu Dankeviç/Ukrayna Kararı, 29 Nisan 2003, 25 Mart 1993 tarihli Silver ve Diğerleri /İngiltere Kararı, Dizi A, no 61, s.32, prg. 84).

B. Sözleşmenin 8. maddesinin İhlali

1. Başvuran

37. Başvuran, Türk kanunlarının gözaltına alınan bayanların jinekolojik muayeneye tabi tutulmasını öngörmediğini, sözkonusu muamelenin güvenlik güçleri tarafından başlatılan bir uygulama olduğunu ifade etmiştir. Başvurana göre bu tür muayenelerin amacı - polis memurlarının cinsel istismarı iddialarını engellemek- böyle bir muameleyi haklı göstermez. Demokratik bir toplumda, iç hukukta izin verilen gözaltı süresinin kısaltılması ve avukata başvurmaya izin verilmesi bu tür suçlamaların önüne geçebilir. Alternatif olarak, gerekli durumlarda bu tür bir muayene hakimnin veya savcının emri üzerine yapılabilir.

2. Hükümet

38. Hükümet, güvenlik güçleri aleyhindeki cinsel istismar iddialarını engellemek için kadınlara jinekolojik muayene yapılmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Bu amaçla bu tür muayeneler sonucunda hazırlanan raporlar cinsel istismar iddialarını çürütmek için kullanılabilir. Bu konu ile ilgili olarak, Hükümet, İşkencenin Önlenmesi Komitesinin "CPT", 27 Şubat-3 Mart 1999 tarihleri arasında gerçekleştirdikleri ziyaret sonrasında hazırlanan raporda belirtilen tavsiyelere işaret etmiştir. CPT hazırladığı raporda, gözaltındakilerin bir doktor tarafından muayene edilmesinin cinsel istismara karşı iyi bir önlem olacağını belirtmiştir. Bu nedenle CPT, ulusal yetkililerin, gözaltındakilerin cinsel istismara karşı korunmalarını sağlamak için tıbbi rapor hazırlamak dahil gerekli tedbirleri almasının önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda ve cinsel istismar iddiaları karşısında yapılanlar dahil olmak üzere tıbbi muayeneler için benimsenen yeni resmi prosedürler vasıtasıyla iç hukuk ve uygulamasında reform yapılmıştır.

39. Mahkeme'nin içtihatlarıyla ilgili olarak Hükümet, müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığına karar verirken takdir yetkisinin Sözleşmeci Devletlere bırakıldığını savunmuştur. (bkz. 24 Mart 1988 tarihli Olsson İsviçre Kararı, Dizi A, no 130, s. 32, prg. 67 ve 8 Temmuz 1987 tarihli W/ İngiltere Kararı, Dizi A, no 121, s. 27. prg. 60).

40. Hükümet, başvuranın eşinin özel hayata saygı gösterilmesi hakkına müdahale edilmesinin Devletin takdir yetkisi dahilinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiştir.

3. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

41. Mahkeme, öncelikle müdahalenin "kanunlarla uyumlu" olup olmadığını değerlendirmelidir. Bu ifade öncelikle, sözkonusu tedbirin iç hukukta bir temele sahip olmasını gerektirmektedir. (bkz. 24 Nisan 1990 tarihli Kruslin/ Fransa Kararı Dizi A, no 176 A, s. 20, prg. 27 ve Huvig/Fransa Kararı , Dizi A, no 176-B, s. 52, prg. 26).

42. Mahkeme, Hükümet'in şikayet konusu müdahalenin hukuka uygunluğunu tartışmadığını belirtmiştir. Görüşlerinde, sözkonusu olaydan sonra yayınlanan tüzük ve genelgelere gönderme yapmışlardır. (bkz yukarıdaki prg. 25 ve 26). Ayrıca, Türk kanunları uyarınca bir

kimsenin fiziksel bütünlüğüne müdahale etmek tıbbi gereklilikler ve kanunla öngörülen haller dışında yasaklanmıştır. Dahası, hazırlık soruşturması sırasında sadece savcının emri üzerine muayene edilebilir. (bkz. prg 24).

43. Ancak bu davada Hükümet, tıbbi muayenenin gerekliliğini ve kanunla öngörülen hallerin mevcudiyetini ispatlamamıştır. Ayrıca, savcı tarafından da böyle bir talimat verilmemiştir. Son olarak Mahkeme, gözetimdeki muayene edilmesinin cinsel istismar veya kötü muamele karşısında bir güvence olduğunu kabul etmektedir; ancak, bir kimsenin fiziksel bütünlüğüne yapılan müdahalenin kanunla öngörülmesi ve sözkonusu kişinin onayını gerektirdiğini düşünmektedir. Aksi halde, gözetimdeki bir kimse, keyfi fiillere karşı yasal garantilerden mahrum kalacaktır. Mahkeme, sözkonusu müdahalenin kanunda öngörülmediğini tespit etmiştir.

44. Sözkonusu tespit Mahkemenin 8. maddenin ihlal edildiğine karar vermesi için yeterlidir. Bu nedenle sözkonusu müdahalenin "yasal bir amaca" hizmet ettiğini veya demokratik bir toplumda gerekli olduğunu incelemeye gerek yoktur. (M.M./ Hollanda, no 39339/98, prg. 46, 8 Nisan 2003)

II. SÖZLEŞMENİN 41. MADDESİNİN İNCELENMESİ

45. Sözleşmenin 41. maddesi aşağıda sunulmuştur.

"Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollarının ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeciler Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder".

A. Zararlar

46. Başvuran, manevi zarar için 25, 000 Dolar talep etmiştir.

47. Hükümet, talep edilen meblağın abartılı olduğunu ve haksız maddi kazançta yol açacağını ileri sürmüştür.

48. Mahkeme, başvuranın eşi açısından zorla muayene edilmesinin sıkıntı ve gerilim yarattığı görüşündedir. Mahkeme hakkaniyete uygun bir karar vermek suretiyle başvurana eşine verilmek için 4.000 Euro ödeme yapmayı uygun görmüştür.

B. Mahkeme Masrafları

49. Başvuran, mahkeme masrafları için 5,500 Dolar talep etmiştir. Bu meblağa avukat Sezgin Tanrikulu'nun yaptığı idari harcamalar (55 saatlik hukuki çalışma için 5.500 Dolar) ve çeviri, telefon görüşmeleri, posta, fotokopi ve kırtasiye giderleri için yapılan 281,000,000 TL dahildir.

50. Hükümet, masraf ve harcama taleplerinin temelden yoksun olduğu görüşündedir.

51. Mahkeme, hakkaniyete uygun bir surette ve başvuranın talepleri doğrultusunda karar vererek, Avrupa Konseyi'nden yasal yardım yoluyla alınan 4,100 Fransız Frangının (625 Euro), 3.000 Eurodan çıkartılarak ödenebilecek her türlü katma değer vergisi ile birlikte, ödeme günündeki kur üzerinden Türk Lirasına çevrilerek, eşi adına başvuranın Türkiye'deki

hesabına yatırılmasına hükmetmiştir.

C. Gecikme Faizi

52. Mahkeme, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz ödenmesini uygun görmektedir. (bkz Christine Goodwin/İngiltere Kararı, no. 28957/95, prg. 124, 11 Temmuz 2002).

YUKARIDAKİ NEDENLERDEN DOLAYI MAHKEME OYBİRLİĞİYLE,

1. Sözleşmenin 8. maddesinin ihlal edildiğine;

2. a) Sözleşmenin 44. maddesinin 2. paragrafı gereğince, Sorumlu Devletin başvurana davanın nihai halini almasından itibaren üç ay içinde sözkonusu meblağları ödemesine;

b) Ödemenin öngörülen süre içerisinde yapılmaması durumunda, sözkonusu sürenin bittiği tarihten itibaren ve ödemenin yapılmasına kadar, Hükümetin, Avrupa Merkez Bankasının o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz ödemesine;

3. Başvuranın adil tazmin talebinin geri kalan kısmının reddedilmesine karar verilmiştir.

Karar, İngilizce olarak çıkmış olup Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. maddeleri gereğince 22 Temmuz 2003 tarihinde yazılı olarak tefhim edilmiştir.